

прошлоенеімоверным трудом, суровой бедностью жизни. Платить и в переносном и в буквальном смысле слова. Платить за безумство мартовских дней, за безумство дней октябрьских, за самостийных изменников, за развращени рабочих, за Брест, за безумное пользование станком для печатания денег... за все! И мы выплатим» [9].

Суспільно-політичні погляди М. Булгакова – видатного представника російської культури першої половини ХХ століття – це яскраве явище в історії російської та європейської літературно-політичної думки. Письменник став виразником соціально-політичних протиріч та катаклізмів радянського суспільства 1920 – 1930-х років ХХ століття.

Пророчими були його художні образи, далекоглядними були його думки про історичні процеси в Росії, зокрема, про те, щореволуція в Росії – це не результат природного соціально-економічного і духовного розвитку суспільства, а безвідповідальний експеримент, який іменувався будівництвом соціалізму. Визначальна позиція М. Булгакова-письменника, що голий прогрес, позбавлений моральності та духовності, несе омертвіння людських душ, залишається актуальною і для нашого сучасного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Булгаков М.А. Избранные произведения в 2-х т. / Сост. Яновская Л.М. – К.: Дніпро, 1989. – Т. 1. – 766 с.
2. Петелин В.В. Михаил Булгаков: Жизнь. Личность. Творчество / В.В. Петелин. – М.: Москов. рабочий, 1989. – 500 с.
3. Петелин В.В. Жизнь Булгакова. Допишуть раніше, чому мереть / В.В. Петелин. – М.: ЗАО Изд-во Центрполиграф, 2001. – 665 с.
4. Проблемы театрального наследия М.А. Булгакова: Сб. науч. трудов. – Л., 1987. – 147 с.
5. Соколов Б.В. Расшифрованный Булгаков. Тайны «Мастера и Маргариты» / Б.В. Соколов. – М.: Яуза-Эксмо, 2006. – 608 с.
6. Соколов Б.В. Сталин, Булгаков, Мейерхольд. Культура под сенью великого кормчего / Б.В. Соколов. – М.: Вече, 2004. – 384 с.
7. Соколов Б.В. Булгаков. Энциклопедия (Серия: Русские писатели) / Б.В. Соколов. – М.: Алгоритм, 2003. – 608 с.
8. Чудакова М.О. Жизнеописание Михаила Булгакова / М.О. Чудакова. – 2-е изд., доп. — М.: Книга, 1988. — 672 с.
9. <http://lib.guru.ua/BULGAKOW/dnewnik.txt>

Гудзь О.

Науковий керівник – проф. Алексієвцев Л. М.

СОЮЗ УКРАЇНОК І ФЕМІНІСТИЧНІ ПОГЛЯДИ МІЛЕНИ РУДНИЦЬКОЇ

Фемінізм має багато значень, кількість яких весь час зростає – рух за рівність статей; залучення жінок до всіх галузей науки та суспільства; розуміння відмінностей між чоловічим та жіночим і подолання цих відмінностей; жіночі студії в рамках широкого суспільного контексту; жінка як категорія сама в собі; використання феміністичної ідеї як аналітичного інструмента у філософії та її використання для зміни характеру аналітичних підходів. Проте насамперед фемінізм виник із усвідомлення існування самостійності названої жінкою та її права на самовизначення. Український фемінізм безпосередньо пов'язаний з ім'ям Мілени Рудницької. Вона є чи не найвідомішою феміністкою на українських теренах.

Незважаючи на особливу актуальність даного дослідження, потрібно зазначити, що дослідницькі напрацювання історичної науки у сфері зазначеної проблематики не є настільки ґрунтовними та системними. Дослідження, започатковане у статті, опирається на доробки самої Мілени Рудницької, зокрема книгу її спогадів «Статті. Листи. Документи» [18]. Велике значення відіграли також і праці видатних українських дослідників таких як М. Богачевська-Хом'як [2], О. Кобельська [8], Ю. Юрків [19], Т. Орлова [13] і ін.

Публікація покликана здійснити детальний аналіз феміністичних поглядів Мілени Рудницької, висвітлити історико-політичні та духовні передумови виникнення жіночого руху в Україні, що вважаємо за цієї діячки набув найбільшого розмаху, показати основні напрями структури й організації цього процесу, визначити засадничі підвалини розвитку фемінізму в обличчя українського жіноцтва.

Мілена Рудницька належить до покоління, котре сформувалось після Першої світової

війни—з гімназійною освітою, які знали про суфражизм, що жінки теж можуть проявити себе в політиці. І феномен Мілени Рудницької—це феномен успіху політика програми економічного розвитку [3, с. 196-201].

90- і роки позначилися активним поживленням феміністичних дискусій в українському культурному просторі. Неабияку роль відіграли тут видані українською мовою класичні твори зарубіжного фемінізму—“Друга стаття» Сімони де Бовуар (1995) та “Сексуальна політика» Кейт Мілет (1998). Однак сучасні українські неофеміністки з особливим нетерпінням очікували появи великої української книги (у прямому і непрямому розумінні – великої—за обсягом і за змістом)—“Мілена Рудницька. Статті. Листи. Документи». Вихід такої праці після історичної студії Марти Богачевської-Хом'як “Білим по білому»(1995) про жіночий рух в Україні (з 1884 по 1939 рр.) наverts українську суспільну свідомість до очевидного факту: фемінізм існував не лише як західноєвропейське та американське явище, український фемінізм виконав в національній культурі свою не менш вагомую роль: розгорнув свій власний теоретичний дискурс, витворив новий тип української жінки—жінки—громадянки, обумовив глибокі зміни в духовному обличчі українського світу ХХ ст. “Жіночий рух,—як писала М. Рудницька,—діє в усіх жінках, навіть коли вони цього не знають і цього не хочуть, — навіть коли вони на словах його відрікаються» [16, с. 195]. Отже, книга статей, документальних матеріалів, пов'язаних з діяльністю М. Рудницької як організатора українського жіночого руху,—передусім яскраве свідчення національного фемінізму, або, іншими словами, українського варіанту фемінізму, який М. Богачевська-Хом'як назвала “фемінізмом не ідеології, а фемінізмом дії» [2, с. 305-329].

Фемінізм виходить із усвідомлення нерівноправного представлення чоловічого та жіночого досвіду в культурі людства. Довгі тисячоліття “храм цивілізації і культури» розбудовували лише чоловіки, а тому всі форми суспільної свідомості — релігія, мораль, економіка, політика, наука і мистецтво — носили відбиток власне чоловічих уявлень і переконань. Цілий культурний досвід, як зазначає М. Рудницька, можна точно назвати лише “чоловічим», але не “людським», адже друга половина людства була відсунута від публічного життя, від культурної праці, замкнена навколо “домашнього вогнища» [6, с. 61-63].

Отже, феміністичний світогляд початком нової ери означає прихід в культуру жіночої духовності, оскільки інша, ніж в чоловіків, психічна та інтелектуальна конструкція жінок мала продукувати зовсім нові, свіжі цінності, потягнути за собою перебудову державного і суспільного ладу, змінити власне всю культуру: нова культура на відміну від попередньої (власне чоловічої) мала стати правдивою “людською», тому що в ній нарешті представлятиметься повноцінний людський досвід: і чоловічий, і жіночий [14, с. 149].

Зрозуміло, що розбудова власне нової цивілізації є справою складною. Цілком справедливо М. Рудницька найбільшими труднощами на цьому шляху бачить не стільки зовнішні, як внутрішні перешкоди. Адже важливі —присутність духу, духовного пориву. Фемінізм осмислює у модерному жіночо-психічному житті глибокий внутрішній конфлікт. Першорядною перешкодою на шляху розбудови нової культурної доби М.Рудницька бачить цей “трагічний конфлікт»—між обов'язками та інтересами жінки як матері й господині та її боротьбою за рівноправність. У закладених суспільством обставинах лише та жінка може рівноправно з чоловіком творити культурні цінності, яка зігнорує природне статеве життя: подружжя і материнство [7, с. 72-75]. Звичайно, оборонці “жіночності» вважають саме материнство за найважливіше покликання жінки, а найкращі умови для його реалізації—біля “домашнього вогнища»; в їх уяві феміністки, відкликаючи жінок з дому, до суспільної праці, бунтують проти природного жіночого призначення. М. Рудницька інтелігентно викриває такий лицемірний чоловічий консерватизм, доводячи об'єктивну зумовленість жіночого руху. Захисники “природної» жінки ігнорують дійсний напрямок загального поступу людства, економічні причини, що викликали появу працюючого жіноцтва, а з ним і жіночу емансипацію та жіночий рух. Неспроможність чоловіків утримувати свої родини уже в кінці ХІХ ст. обумовлює постійне зростання кількості працюючих жінок, які змушені були покидати “домашнє вогнище» і дбати про свій прожиток. Подібно до того, як поділ праці в минулих епохах визначив гендерну спеціалізацію (багато віків тому “природним призначенням» чоловіка вважалося полювання, а “святим обов'язком» жінки — ведення домашнього господарства) технічний прогрес знецінив вартість жіночої домашньої праці, спричинив необхідність жіночої

суспільної праці [5, с. 34].

Звичайно, крім економічних причин жіночого руху М. Рудницька називає духовну, що закономірно визріла в нових матеріальних умовах, як психічна потреба жінки у повній духовній та економічній самостійності. Оскільки фемінізм як жіночий рух мав об'єктивні причини своєї появи, які були сильнішими від нашої волі, то, вважає М. Рудницька, закономірно що й з'явиться можливість розв'язання «трагічного конфлікту» між жіночим природним обов'язком і правом жінки як вільної людини [10, с. 123-124].

Мілена Рудницька, взявши активну участь у теоретичному та практичному зростанні організації «Союз українок», у створенні світової організації українських жінок, у здобутті міжнародного визнання українського жіночого руху, здійснила в такий спосіб гідне продовження ранньої фази українського фемінізму, ідеологом якого була Наталія Кобринська (1855–1920). Відразу після смерті Кобринської сходить зоря Рудницької: саме з 1921 по 1939 р. Мілена виступає як теоретик і провідний діяч українського жіночого руху. Книга, в якій зібрано матеріали про життя, суспільно-політичну та публіцистичну творчість Рудницької, документально підтверджує наявність української феміністичної традиції [18, с.81-91].

У наш час, коли виникають численні жіночі організації, особливо актуальним є феміністичний погляд початку ХХ ст. Ще у 1919 р. М. Рудницька заперечувала утворення жіночих політичних та фахових організацій, вважаючи це таким самим явищем як відкриття університетів, або театрів для жінок. Жіночі організації, які є власне жіночими лише через статеву приналежність їх членів, не мають рації для існування, тому що відокремлення від чоловіків у громадсько-політичному житті є нонсенсом. Жіночі товариства і жіночі часописи мають потребу в існуванні лише тоді, вважала Рудницька, коли служать винятково жіночим інтересам. Тобто йшлося про власне феміністичні установи, які б згуртували жінок, без огляду на їх політичні та інші розбіжності, оскільки виходили б із спільного жіночого інтересу, стосувалися власне жіночого буття. Феміністичний світогляд виражав у такий спосіб соборний ідеал понад партійної жіночої солідарності [12, с. 78-83].

У численних дискусіях та статтях Мілена Рудницька сформувала власне поняття українського фемінізму з його загальнонаціональною соборною концепцією. На соборний характер феміністичного світогляду вказував також релігійний нейтралітет. Ставши поза релігійною боротьбою між католицизмом та православ'ям, фемінізм виражав загальнонаціональні, а не конфесійні інтереси. Однак український фемінізм під проводом М. Рудницької мав великі розходження з націоналістичним рухом. Ідеологи українського націоналізму вороже прийняли феміністичні ідеї, за ними бачили «занепад родинного життя і моралі», а тому наполегливо зводили жіноче призначення до єдиної творчо-суспільної ролі-материнства. Переконання М. Рудницької-аргументовані й послідовні: програмою фемінізму є збагачення людської культури «цінностями жіночого духу», а це передбачає вибір саме жінкою своїх власних шляхів. Опонуючи українським «диктаторам» щодо жіночого питання, М. Рудницька активно виступає у 30-х рр. проти так званого «гітлерівського погляду на жінку», що зводив жіноче призначення до народження та виховання дітей, ведення домашнього господарства [11, с. 303].

Мілена Рудницька відкриває, що українська націоналістична політика стосовно жінки-в підтримці «гітлерівської програми жіночого питання», співпадає дивним чином з католицькою. І, незважаючи на те, що українські націоналістичні гуртки між собою в усьому мають непорозуміння, зате в єдиному одностайні-жіночому питанні: усі вони бажали би звести українську жінку до ролі, яку визначили їй тоталітарні диктаторські держави. На глибокі переконання Рудницької (з її відразою до тоталітаризму, більшовизму та авторитаризму-немає різниці, чи вони були складовими суспільної, чи релігійної політики) така стратегія аж ніяк не відповідає «історичній традиції і психіці українського народу», а отож ні національному українському характеру, ні національному українському інтересові. До речі, в цей самий час подібну тенденцію, а саме прищепити в українській дійсності культивовану у фашистській Німеччині принижену роль жінки (сумнозвісну формулу 4К німецького кайзера Вільгельма II: Kleider, Küche, Kinder, Kirche тобто Діти, Кухня, Церква, Плаття), гостро критикує Олена Теліга [9, с. 68-72].

І в сьогоднішніх дискусіях особливу увагу викликає розходження між політичним

націоналізмом та фемінізмом. Та, обґрунтовуючи політичний націоналізм як першого ворога фемінізму, деякі сучасні апологети західного фемінізму відкидають, взагалі, національну ідею, що, до речі, було неможливим у світогляді українських феміністок на його першому і другому етапі.

Мілена Рудницька глибоко відчувала трагедію української нації. Її фемінізм гостро ставив проблему національної консолідації. А тому причини історичної катастрофи України під час голодомору М. Рудницька бачить всередині національного буття: це “наша вина, наша власна вина», а передусім “вина нас: верхів, інтелігенції, провідників», що не примусили народ до жертв тоді, коли кувалася доля української держави і що не на полі бою впали ці мільйони, не гинули, як лицарі, не за ідеали принесли в жертву своє життя, а “опухлі з голоду конали...” [11, с. 303].

Діячка у своїх виступах і статтях осмислювала сучасну їй ситуацію як новий поступ фемінізму. У статті за 1925 р. “Новий етап жіночого руху» вона закономірно виділяє дві його стадії: минулу (історичну вже) та модерну. На теренах Європи жіночий рух розпочався з часів великої французької революції, тобто з кінця XVIII ст. і тривав до початку XX ст., він логічно дістав назву “воюючого фемінізму» (головним рушієм цього руху було здобуття рівноправності з чоловіками, боротьба жінок за свої громадські права, що вимагала енергійної самовіддачі та активності). Дехто й сьогодні уявлення про фемінізм ототожнює з цим історичним минулим, тобто як боротьбу жінок за рівноправність. На наростаючій хвилі антифемінізму 30-х рр. М. Рудницька застерігала, що боротьба за рівноправність – це лише початок, а не кінець фемінізму. “Ніколи рівноправність не була ціллю жіночого руху. Вона була тільки передумовою, засобом, який уможлилював вступ у громадське життя в ролі співвирішуючого і співвідповідального чинника, який дозволяв почати перетворювати і формувати світ, сотворений і сформований чоловіком, згідно з нашими бажаннями» [13, с. 232-240].

Вказуючи на здобутки першого етапу феміністичного руху, М. Рудницька гостро критикує його крайнощі, що проявилися передусім у світоглядних позиціях: прагнення рівноправності означало прагнення зрівнятися з чоловіками за рахунок нівеляції природи жіночої духовності. Ствердивши, що відмінність між чоловіками і жінками є лише біологічного характеру, але ні в якому разі не духовного, феміністки, зазначає М. Рудницька, замість того, щоб заявити “ми також є люди», стверджували “ми є рівні чоловікам». Причина була очевидною: критерієм усіх людських цінностей (науки, культури, релігії) був чоловік, отож поняття “людина» було тотожне поняттю “чоловік». Однак на початку 20-х рр., вважає М. Рудницька, така стратегія “свідомої і умисної нівеляції жіночої психіки» безповоротно минає: сьогоднішня феміністка знає, що вона є інша від чоловіка і хоче бути іншою, ідеалом для неї є не дорівнятися чоловікові, а лише бути собою. Таким чином, характерною рисою модерного фемінізму (його другого етапу) проголошується визнання жіночої за своєю природою духовної сили, пізнання специфіки жіночого світогляду, понять моралі та почуттів справедливості, стратегічної необхідності виразити оригінальність жіночої особистості [4, с. 4].

Фемінізм з його ідеєю духовної свободи неминуче веде до осмислення вартості жіночого життя поза її сімейними обов’язками (незалежно від того, “чи вона найшла чоловіка, чи ні, чи мала діти, чи ні»). Від сімейного життя скоріше всього залежить особисте щастя жінки, а не “метафізичне значення її життя», вважала М. Рудницька. Таким чином, фемінізм осмислював модерну жінку не стільки у її посередньому значенні – через функцію продовження роду, скільки у її безпосередньому відношенні до людства: призначення жінки як людини виходило за межі її статевого призначення, тобто як жінки і матері. Однак вагому роль у феміністичному пізнанні жіночої духовності відіграє саме материнство [17, с. 185].

Закономірно, що тоді, як і тепер, виникає цікаве запитання, чому таку вагому для українського суспільства роль “Союзу українок» не було належно оцінено жодним політичним діячем? Це запитання також ставить М. Рудницька в еміграції, після своєї бурхливої діяльності. І знаходить логічну відповідь: у свій час “Союз українок» не задовольняв жодне з політичних угруповань, оскільки стояв осторонь їх помилок і чвар: “ Жінки помимо своєї партійної приналежності, ніколи не давали себе втягувати у вир партійної боротьби і розрахунків. Вони не були досить партійно дисципліновані, щоб піти на такі розріз з своєю совістю. Жінки пішли, куди вимагав розум і інтереси нації, а не виключно диктат партії” [8, с. 185-189].

Цікавим символічно – історичним фактом залишиться домагання М. Рудницької від Всеукраїнського Національного Конгресу, що мав об’єднати всі політичні партії в Україні,

зібрати «цілий» народ, а не лише його чоловічу половину. Рудницька цю вимогу ставить з глибоким переконанням, що українське жіноцтво того часу мало своє виразне «політичне», хоча й не «партійне» обличчя, виробило свій погляд на всі національні питання і було готове обговорити їх спільно з чоловіками. Мало того, у справі консолідації національних сил жіночий рух показав унікальні приклади об'єднання, створивши стійку організацію – Всесвітній Союз Українок. Участь у Всеукраїнському Конгресі відразу чотирьох соціалістичних партій насторожує М. Рудницьку. Вона наполегливо наголошує, що більшість вітчизняного громадянства гуртується у національних партіях, а тому незрозуміло, кого репрезентують ці соціалістичні партії, «побудовані на абстрактних, запозичених у чужих і в наших умовах, здебільшого, зовсім непридатних формулах?» [19, с.17]. Щоб Конгрес був дійсно всеукраїнським і національним, потрібно залучити до його роботи не лише всі політичні партії, вважає лідер «Союзу Українок», але й найчисельнішу і найсильнішу групу – безпартійних. Безпартійність не означала політичної незрілості та безхребетності. Жіночий рух якраз належав до того безпартійного табору, котрий плекав національні цінності й таким чином залишався єдиною здоровою силою. Однак «соборна жіноча» політика була дійсно чужою політиці «партійного» чоловіцтва. Та в кінці ХХ ст. саме загальнонаціональна об'єднуюча політика, яку пропагувала у своїй феміністичній діяльності Мілена Рудницька, залишається так само актуальною, як і в 30-х рр. [15, с. 125-127].

Разом з іншими українськими активістками Мілена Рудницька пережила дійсно катастрофу, коли 1930 року у Відні Конгрес Міжнародної Жіночої Ради виключив членство українок через те, що вони представляють недержавну націю. Тоді Мілена Рудницька разом із Софією Русовою дали собі слово: у ситуації, коли мирно співпрацювати з культурним світом заборонено, вони стануть «бунтарями Європи» [1, с. 52-54].

На бурхливому шляху Рудницької постійно вражає її миролюбна, етична, якась особливо шляхетна постава. Вражає цей доленосний вибір національного обов'язку, що став глибоко усвідомленим, дійсно власним вибором. Вражає її невтомна боротьба з українським неіснуванням, зі світом, який байдуже прийняв це неіснування в час Великого Голоду. Бій за правду про «голодову катастрофу» в Україні 1933 р. , а також осмислення цього часу як найкривавішої сторінки її власного народу та гірке усвідомлення поразки в цьому бою – свідчення найблагороднішого патріотизму [11, с. 304].

Отже, єврейка по матері та українка по батькові, через все життя Рудницька пронесла глибоку гарячу любов до родини і до своєї справи. Можливо, що сімейна злагода і любов між батьком та матір'ю зародили в її душі ту органічну для неї толерантність, що проявилася у боротьбі за духовну–жіночу і національну–свободу. Мілена Рудницька саме як феміністка не лише теоретично, але й практично втілила соборну ідею. «Союз українок» — це, мабуть, чи не єдина величезна організація в тому складному часі, що мала загальнонаціональний характер. Заперечуючи чоловічий історичний досвід національного розбрату, Рудницька дійсно змогла поставити у своїй практичній діяльності на перший план інтереси нації. Головною засадою українського фемінізму було проголошено те, що він свою силу черпає саме з національної соборної ідеї. Рудницька боролась не стільки за рівноправність між чоловіком і жінкою, скільки хотіла довести, що жінки також мають права, що вони є політично активними і здатні на мудрі й виважені рішення. На рівні з чоловіками боротись не за власні, а спільні інтереси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусенко А. Громадська діяльність жінок в Україні: минуле і сьогодення /А. Андрусенко. – К.: Ірпінь, 2010. – 356 с.
2. Богачевська–Хом'як М. Білим по білому// М. Богачевська-Хом'як. –К.: Либідь, 1995.–424 с.
3. Геник С. 150 видатних українок//С. Геник.–Вип. 4 – Івано – Франківськ : Лілея, 2003. – 236 с.
4. Головка С. Українки в історії//С. Головка. – К: Либідь, 2004. – 328 с.
5. Горохович А. Мілена Рудницька// Віднова. Культура. Суспільство. Політика. До сторіччя українського жіночого руху (1884–1984). – Літо-осінь. – 1984. – 164 с.
6. Дмитренко О. О. Роль жіноцтва в культурно – національному відродженні України в кінці ХІХ – поч. ХХ століття / О. О. Дмитренко. – Вип. 1.–К., 2005. – 412 с.
7. Книш І. Жінка вчора і сьогодні. Вибрані твори / І. Книш. – К.: Веніпег, 1958. – 200 с.
8. Кобельська О. Просвітницька діяльність жіночих організацій України в кінці ХІХ – поч. ХХ

- століття / О. Кобельська. – Тернопіль.: Мандрівець, 2007. – 213 с.
9. Красівський О. Я. Мілена Рудницька в суспільно-політичному житті Західної України в 20- 30- их роках / О. Я. Красівський.–Генеза.–1995.–№ 1.–268 с.
 10. Лобанова Л. У демократії обличчя не жіноче / Л. Лобанова. – К.: Віче, 1994.–275 с.
 11. Луговий О. Мілена Рудницька. Визначне жіноцтво України. О. Луговий.–Історичні життєписи. – 2-ге вид.–К., 2007. – с. 303.
 12. Маланчук – Рибак О. Ідеологічна і суспільна практика жіночого руху на західно-українських землях ХІХ – першої третини ХХ століття. Типологія та європейсько – історичний контекст / О. Маланчук – Рибак. – Чернівці.: Книги ХХІ ст., 2006. – 182 с.
 13. Орлова Т. Історія жіноцтва – важливий напрям нової соціальної історії//Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Серія. Історія / Т. Орлова – К., 2007.–337 с.
 14. Орлова Т. Фемінізм в Україні: проблема та історіографія / Т. Орлова –К.: Вища школа, 2008. – 244 с.
 15. Пашко А. Жіночий рух в Україні : історичний аспект та сучасний розвиток / А. Пашко. –Вип. 3.– К., 2004.; Вип. 3. – 327 с.
 16. Рудницька М. Статті. Листи. Документи // М. Рудницька. – Львів., 1998. – 843 с.
 17. Рудницька Мілена Іванівна (15.VII. 1892, Зборів – 9. III. 1976, Мюнхен) – учителька, журналістка, громад. і політ. діячка // П. Медведик Літературно–мистецька та наукова Зборівщина: Слов. біогр. визначних людей. – Т., 1998. –528 с.
 18. Смоляр Л. Фемінізм в Україні: традиції і сучасність // Л. Смоляр. – Вип. 9.–К.: Віче, 1995. – 452 с.
 19. Юрків Ю. Історичні витоки жіночого руху в Україні // Ю. Юрків – Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Історія. – Вип. 1.–Тернопіль, 2002. – 300 с.

Гуменна І.

Науковий керівник – доц. Широкоградюк Л. А.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

Сучасний світ переповнений різноманітними потоками інформації, які поглинають всіх, хто намагається іти в ногу з часом. Тому поширенням інформаційних технологій у всіх ланках системи освіти, навчальних закладах та органах управління нікого не здивуєш, адже це – вимога часу. Новітні розробки дають можливість швидко знайти потрібну інформацію, бути «на зв'язку», мати доступ до різного роду наочності. Разом із позитивами нововведень можна говорити і про негативи, які лежать в «полі інтересів» таких наук як соціологія, психологія, педагогіка, фізика, інформатика. Різні наукові дисципліни повинні об'єднатися для дослідження використання інформаційно-комп'ютерних технологій, а психологія повинна стати на чолі цих досліджень.

Перш за все, потрібно визначити зміст понять «інформаційно-комп'ютерні технології» та «інформаційний простір». Під «інформаційно-комп'ютерними технологіями» (ІКТ) розуміють сукупність методів і технічних засобів реалізації інформаційних технологій на основі комп'ютерних мереж і засобів забезпечення ефективного процесу навчання [1]. А поняття «інформаційний простір» (ІП) означає сукупність банків і баз даних, технологій їх супроводження та використання, інформаційних телекомунікаційних систем, що функціонують на основі загальних принципів і забезпечують інформаційну взаємодію організацій та громадян [5].

Сьогодні розроблено багато різних методик впровадження ІКТ в навчальний процес і тому закономірно виникає запитання щодо впливу даних методик на студента.

Виходячи з актуальності теми ми поставили собі за **мету** здійснити узагальнення деяких наукових досліджень, що стосуються використання інформаційно-комп'ютерних технологій у вищій школі та особливостей їх впливу на когнітивну та особистісну сферу студентів.

Не виникає сумнівів, що інформаційні технології повинні зробити працю людини більш продуктивною, сприяти всебічному розвитку особистості. Однак варто зазначити, що широкомасштабне використання ПК та інших засобів доступу до інформаційного простору має як позитивні так і негативні наслідки.

Використання комп'ютерів у сучасній вищій освіті сприяє розвитку і впровадженню Болонської системи, оскільки реалізує можливість навчатися дистанційно та сприяє індивідуалізації навчання [8, с. 94]. Тому доцільність впровадження нових комп'ютерних